

İÇİNDEKİLER

Çizelge Listesi	iii
Grafik Listesi	v
Önsöz	vi
Yönetici Özeti	ix
1.Giriş	1
1.1.Araştırmanın Önemi	1
1.2.Araştırmanın Amacı	1
1.3.Materyal Ve Yöntem	2
1.3.1.Materyal	2
1.3.2.Verilerin Analizi Sırasında İzlenen Yöntem	2
1.4.Literatür Özetleri	4
2.Dünya'da Ve Türkiye'de Tütün Tarimi	7
2.1.Son Yıllarda Dünya'da Tütün Tarımının Gelişimi	7
2.2.Şark Tipi Tütün Üreten Ülkelerin Mevcut Durumu Ve Gelişme Eğilimleri	8
2.3.Türkiye'den Tütün İthal Eden Ülkelerde Tütün Üretimi	11
2.4.Türkiye'de Tütün Dikim Alanı, Üretim, Verim, Kullanım Durumu	14
2.5.Türkiye'de Tütüne Yönelik Politikalar Ve Sonuçları	20
2.5.1.1970-1980 Dönemi İtibariyle Türkiye'de Tütüne Yönelik Politikalar	20
2.5.2.1981-1990 Dönemi İtibariyle Türkiye'de Tütüne Yönelik Politikalar	23
2.5.3.1990 Yılından Sonra Türkiye'de Tütüne Yönelik Politikalar	28
2.6.Son Yıllarda Uygulanan Tütün Politikalarının İncelenen İşletmeler Üzerindeki Etkileri	33
3.Araştırma Bölgeleri İtibariyle İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri	37
3.1.Üreticilerin Yaş Ve Eğitim Durumu, Mesleki Deneyimleri	37
3.2.İşletme Arazisi Büyüklükleri Ve Tütün Parsellerinin Özellikleri	39
3.3.İncelenen İşletmelerde Üretim Deseni	44
3.4.İncelenen İşletmelerde Ağırlıklı Olarak Yetiştirilen Ürünlerin Gelirleri, Değişken Masrafları Ve Brüt Marjları	45
3.5.İncelenen İşletmelerde Tütünün Pazarlama Durumu	47
4.Türkiye'de Tütün Piyasasının Ekonomik Analizi	49
4.1.1980 Sonrasında Tütün Ve Sigaranın Arz Ve Talebinde Meydana Gelen Gelişmeler	49
4.2.Türkiye Tütün Piyasası Kısmi Denge Modeli	56
4.2.1.Yöntem	56
4.2.2.Modelde Kullanılan Veriler	58
4.2.3.Model Tahmin Sonuçları Ve Dönem Ortalamasından Hesaplanan Esneklikler	59
4.2.3.1.Türkiye Tütün İhracatının Talep Esnekliği:	61
4.2.3.2.Tütün Net Ticaret Esnekliği	62
4.3.Tütün Arz, Talep, Ticaret Ve Stok Projeksiyonları	62
5.Tütünde Translog Girdi Talep Modeli	66
5.1.Girdi Talep Modelinde Kullanılan Veriler	66
5.2.Yöntem	66
5.3.Model Sonuçları:	68
5.4.Kota Uygulamasının Sosyal Maliyeti	69
6.Tütün Üretiminde Etkinliğin Belirlenmesi	73
6.1.Yöntem	73
6.2.Veriler Zarflama Yönteminde Kullanılan Veriler	74
6.3.Veriler Zarflama Yöntemiyle Etkinlik Sonuçları	74
6.4.Etkinsizlikten Kaynaklanan Kayıplar	77
6.5.Etkinsizlikten Kaynaklanan Parasal Kayıplar	78
7.Araştırmanın Toplu Sonuçları, Sorunlar Ve Öneriler	80
7.1.Araştırmanın Toplu Sonuçları	80
7.2.Türkiye'de Tütün Politikasına Yönelik Sorunlar	85
7.2.1.Türkiye'de Arz-Talep Dengesinin Sağlanmasına Yönelik Sorunlar Ve Kota Sisteminin Uygulanmasındaki Aksaklıklar	85
7.2.2.Tütünün Fiyatlandırma Sisteminde Karşılaşılan Sorunlar	86

7.2.3.Tütünde Pazarlama Sisteminde Karşılaşılan Sorunlar	86
7.3.Alternatif Politikalar Ve İlgili Öneriler	87
7.3.1.Üretim Politikası İle İlgili Önlemler	87
7.3.2.Fiyatlandırma Politikası İle İlgili Önlemler	88
7.3.3.Tütün Üreten Yörelere İçin Alternatif Ekonomik Faaliyetler Ve Tarım Ürünlerinin Belirlenmesi	89
Kaynaklar	91
Summary	96
Ek-1	97
Ek-2	101
ÇİZELGE LİSTESİ	
Çizelge 1□1:Bölgelere Göre Tütün Alım Noktaları İtibariyle Anketlerin Dağılımı	3
Çizelge 2□1: Dünya Tütüncülüğü Gelişme Eğilimi	8
Çizelge 2□2: Şark Tipi Tütün Üreticisi Bazı Ülkelerin Şark Tipi Tütün Üretim Oranları %	9
Çizelge 2□3: Yunanistan, Bulgaristan, Rusya Federasyonu ve Türkiye Tütüncülüğünün Genel Durumu	10
Çizelge 2□4: Türk Tipi Ve Yabancı Çeşit Tütün Üretici Sayısı, Dikim Alanı Ve Üretim Miktarındaki Değişim (%)	14
Çizelge 2□5:Bölgeler itibariyle Tütün Üretici Sayısının Dağılımı	15
Çizelge 2□6: Bölgelere Göre Tütün Üretim Alanının Dağılımı (ha)	16
Çizelge 2□7: Türkiye Tütün Üretimi İçinde Şark Tipi	16
Çizelge 2□8:1989-98 Döneminde Üretim, İç Kullanım, İhracaat ve Stok Miktarlarında Bölgelerin Payı (%)	16
Çizelge 2□9: 1997-1999 Dönemi İtibariyle Türkiye'de Şark Tipi Tütün Üretim/Kullanım Durumu* (Ton)	18
Çizelge 2□10:1985-98 Dönemi İtibariyle Bölgelere Göre Tekel ve	19
Çizelge 2□11: 1970-1980 DönemindeTütüne İlişkin Politikalar	20
Çizelge 2□12: 1980-1990 Döneminde Tütüne İlişkin Politikalar	24
Çizelge 2□13: 1990 Sonrası Tütün Politikaları	29
Çizelge 2□14: Bölgeler İtibariyle Üretim Kota Miktarları (TON)	30
Çizelge 2□15: Bölgeler İtibariyle İncelenen İşletmelerde Kota Sonrası	33
Çizelge 2□16:Bölgeler İtibariyle İncelenen İşletmelerde Kota Sonrası	33
Çizelge 2□17:Kota Öncesi Tütünün Toplam Gelir İçindeki Payı	34
Çizelge 2□18: Kota Sonrası Tütünün Toplam Gelir İçindeki Payı	34
Çizelge 2□19: İncelenen İşletmelerde Tütün Randımanında	35
Çizelge 2□20: Üreticilerin Kota Uygulamasından Memnuniyet Durumu	36
Çizelge 2□21: Kota Sonrası Tütün Arazisinin Değerlendirilişi	36
Çizelge 2□22:Kota Sonrası Tütün Arazisinde Yetiştirilen Ürünler	36
Çizelge 3□1: Bölgeler itibariyle Üreticilerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	37
Çizelge 3□2: Bölgeler İtibariyle Üreticilerin Çiftçilik Deneyimi	38
Çizelge 3□3: Üreticilerin Bölgelere Göre Tütün Yetiştiriciliği Deneyimi	38
Çizelge 3□4: Üreticilerin Eğitim Durumu	39
Çizelge 3□5: İşletmelerin Arazi Büyüklük Gruplarına Göre Dağılımı	39
Çizelge 3□6: Bölgeler İtibariyle İncelenen İşletmelerde Parsel Sayısı	39
Çizelge 3□7: İncelenen İşletmelerde Tütün Parsellerinin Ortalama Genişliği	40
Çizelge 3□8: Bölgeler İtibariyle Toplam İşletme Arazisi İçinde Sulanan Arazi Oranına Göre İşletmelerin Dağılımı	40
Çizelge 3□9: Bölgeler İtibariyle İşletme Arazisilerinin Toplamı İçinde Sulu Tarla Arazisi Oranı	40
Çizelge 3□10: Tütün Parsellerinin Sulama Durumu	41
Çizelge 3□11: Tütün Parsellerinin Mülkiyet Durumu	41
Çizelge 3□12: Tütün Parsellerinin Topografik Durumu	41
Çizelge 3□13: Tütün Parsellerinin Toprak Yapısı	42

Çizelge 3□14:Tütün Parsellerinin Toprak Verimliliği	42
Çizelge 3□15: İncelenen İşletmelerde Tütün Verimi	43
Çizelge 3□16: Tütün Parsellerinin Değeri	44
Çizelge 3□17: Bölgeler İtibariyle Tütün Parsellerinin Rayiç Kira Bedelleri	44
Çizelge 3□18: İşletmelerde Yer Verilen Üretim Dalı Sayısı	44
Çizelge 3□19: Bölgeler İtibariyle, İncelenen İşletmelerde Ürün Deseni	45
Çizelge 3□20:Bölgeler İtibariyle, İncelenen İşletmelerde Ağırlıklı Olarak Yetiştirilen Ürünlerin Geliri, Değişken Masrafları ve Brüt Marjları	46
Çizelge 3□21: İncelenen İşletmelerde Ağırlıklı Olarak Yetiştirilen Ürünlerin Tütüne Göre Brüt Marj İndeksi	47
Çizelge 3□22: Bölgeler İtibariyle İncelenen İşletmelerde Tütünün Satış Yeri	47
Çizelge 3□23: Bölgeler İtibariyle, Pazarlama Yerine Göre Satılan Tütün Miktarı	47
Çizelge 3□24:Tütünün Pazarlama Yerine Göre Üreticinin Eline Geçen Fiyat Ortalaması (000 TL/kg)	48
Çizelge 3□25: PazarlamaYerine Göre Tütünün Randıman Ortalaması	48
Çizelge 4□1: Tütün Talep ve Arz Esneklikleri	60
Çizelge 4□2: Projeksiyona Esas Olan Veriler	64
Çizelge 4□3: Tütün Arz, Talep, Ticaret ve Stok Projeksiyonları	64
Çizelge 4□4: Kota Uygulamasının Arz ve Stok Üzerine Etkisi	65
Çizelge 4□5:Sigara Sağlık Vergisinin Tütün Talebi, Tütün İthalatı ve Tütün Stok Miktarı Üzerine Etkisi	65
Çizelge 5□1: Faktör Talep Modeli Ekonometrik Sonuçları (SUR Tahmini)*	69
Çizelge 5□2: Girdilerin Fiyat ve Teknik İkame Esneklikleri (SUR)	69
Çizelge 5□3: Birim Maliyet Modeli Tahmin Sonuçları	72
Çizelge 6□1: İncelenen İşletmelerde Genel Etkinlik Sonuçları	75
Çizelge 6□2: Karadeniz ve Marmara Bölgelerinde Etkinlik Sonuçları	75
Çizelge 6□3: Doğu ve G.Doğu ve Ege Bölgelerinde Etkinlik Sonuçları	76
Çizelge 6□4: Bölgelere Göre İşletmelerde Girdiye Yönelik Toplam Teknik Etkinlik Sonuçlarının Değişik Açılardan Büyükten Küçüğe Sıralanışları	76
Çizelge 6□5*: Bölgelere Göre İşletmelerde Girdiye Yönelik Saf Teknik Etkinlik ve Ölçek Etkinliği Sonuçlarının Değerlendirilmesi	76
Çizelge 6□6: Bölgeler Genelinde Girdi Kullanımı ve Etkinsizlikten Kaynaklanan Girdi Kayıpları	77
Çizelge 6□7: Bölgelere Göre Girdi Kullanımı ve Etkinsizlikten Kaynaklanan Girdi Kayıpları	77
Çizelge 6□8: Bölgelere Göre Girdi Kullanımı ve Etkinsizlikten Kaynaklanan Girdi Kayıpları	78
Çizelge 6□9: Bölgeler Genelinde Girdi Kayıplarının Değeri	78
Çizelge 6□10: Bölgelere Göre Girdi Kayıplarının Değeri	78

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 2□1: Çeşitler İtibariyle Dünya Tütün Üretimindeki Gelişmeler Kaynak: TEKEL, Tütün Enformasyon Bülteni, İstanbul, Çeşitli Sayılar	8
Grafik 2□2:Şark Tipi Tütün Üreten Ülkelerin Üretim Miktarlarındaki Gelişmeler	9
Grafik 2□3: Amerika Birleşik Devletlerinde Tütün Üretimi (ton)	11
Grafik 2□4:Almanya'da Tütün Üretimi (ton)	12
Grafik 2□5: Bel- Lux Ülkelerinde Tütün Üretimi (ton)	12
Grafik 2□6: Rusya Fedarasyonu'nda Tütün Üretimi (ton)	13
Grafik 2□7 Ukrayna'da Tütün Üretimi (ton)	13
Grafik 2□8: Fransa'da Tütün Üretimi(ton)	14
Grafik 2□9:Kota Öncesi ve Kota Sonrası Tütünün Toplam Gelir İçindeki Payı	35
Grafik 3□1: Bölgeler İtibariyle, Türkiye ve İncelenen İşletmelerde Tütün Veriminin Karşılaştırılması	43
Grafik 4□1:Türkiye'de Sigara ve Tütün İthalatında Meydana Gelen Gelişmeler (Bin Ton)	49
Grafik 4□2: Türkiye'de Mamul İçin İşlenmiş Yaprak Tütün Miktarı, İşlenmiş Yaprak Tütün İhracatı ve Sigara İhracatında Meydana Gelen Gelişmeler (bin ton)	50
Grafik 4□3: Türkiye'nin Tütün ve Mamülleri Dış Ticaretinde Meydana Gelen Değişmeler	50

Grafik 4□4: Sigara Talebi ve İşlenmiş Yaprak Tütün İhracatı	51
Grafik 4□5: Sigara Tüketiminin Sigara Üretimine Oranı	51
Grafik 4□6: Tütün İthalatının Sigara Talebine Oranı	52
Grafik 4□7: Sigara Üretiminde Kullanılan İşlenmiş Yaprak Tütünün Sigara Talebine Oranı	52
Grafik 4□8: Filtreli Sigara Şatşları (Talebi) İçinde Tekelin Payı (%)	53
Grafik 4□9: İşlenmiş Yaprak Tütün İhracat Fiyatı ve Miktarı	53
Grafik 4□10: Türkiye ve ABD Tütün İhracat Fiyatları (\$/Pound)	54
Grafik 4□11: Bölgelerin Tütün Üretimindeki Paylarındaki Değişmeler	55
Grafik 4□12: Tütün Reel Üretici Fiyatları (1968=100)	55
Grafik 5□1: Ekim Alanı Kısıtlamasının Refah Etkileri	70
Grafik 5□2: Ekim Alanı Kısıtlamasının Yarattığı İlave Sosyal Maliyet (Etkinsizlik)	70